

УДК 343.9.01

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.2.24>

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Леган Ірина Миколаївна,

доктор юридичних наук, кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології та соціального забезпечення
Державного університету «Житомирська політехніка»

Стаття присвячена особливостям удосконалення правового механізму міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. Визначено, що тривалий час питання удосконалення правового механізму міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності залишається одним із ключових у даному напрямі. У межах статті охарактеризовано найбільш розповсюджені проблеми, що унеможливають протидію та запобігання транснаціональній злочинності в Україні. Стаття загострює увагу на комплексному дослідженні теоретико-правових засад міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності в Україні. У статті поставлено та вирішено наукову проблему розроблення цілісної концепції міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності, що надало можливість обґрунтувати пропозиції удосконалення чинного законодавства та можливості його практичного застосування. У межах статті запропоновано та використано авторську інтерпретацію поняття «міжнародне співробітництво щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності», що ґрунтується на принципах взаємної та ефективної допомоги та співпраці та забезпечується за допомогою чіткого та дієвого організаційно-правового механізму. У статті охарактеризовано різні форми міжнародного співробітництва: видачу злочинців, взаємну правову допомогу, перенесення кримінального судочинства в іншу країну, переведення засуджених, співробітництво з метою здійснення конфіскації, взаємодія між правоохоронними органами, включаючи обмін інформацією та співробітництво в проведенні розслідувань, спільне проведення розслідувань, співробітництво у використанні спеціальних слідчих методів. Сформульовано основні принципи міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності, серед яких ключову роль відведено принципам співпраці, мирного вирішення міжнародних спорів та принципу незастосування сили. У статті зазначено, що подальші дослідження мають бути спрямовані на вдосконалення міжнародно-правового регулювання питань протидії транснаціональній економічній злочинності.

Ключові слова: правовий механізм, міжнародне співробітництво, міжнародно-правова співпраця, транснаціональна злочинність, запобігання та протидія, транснаціональні злочини.

Legan Iryna. Improving the legal mechanism of international cooperation on preventing and combating transnational crime

The article is devoted to the peculiarities of improving the legal mechanism of international cooperation in preventing and combating transnational crime. It has been identified that the issue of improving the legal mechanism of international cooperation in preventing and combating transnational crime has long been one of the key issues in this area. The article describes the most common problems that make it impossible to combat and prevent transnational crime in Ukraine. The article draws attention to a comprehensive study of the theoretical and legal foundations of international cooperation in preventing and combating transnational crime in Ukraine. The article presents and solves the scientific problem of developing a holistic concept

of international cooperation in preventing and combating transnational crime, which provided an opportunity to justify proposals for improving existing legislation and the possibility of its practical application. The author proposes and uses the author's interpretation of the concept of "international cooperation in preventing and combating transnational crime", which is based on the principles of mutual and effective assistance and cooperation, and is provided through a clear and effective organizational and legal mechanism. The article describes various forms of international cooperation: extradition, mutual legal assistance, transfer of criminal proceedings to another country, transfer of convicts, cooperation for confiscation, cooperation between law enforcement agencies, including information exchange and cooperation in investigations, joint investigation in the use of special investigative methods. The basic principles of international cooperation in preventing and combating transnational crime have been formulated, among which the key role is given to the principles of cooperation, peaceful settlement of international disputes and the principle of non-use of force. The article states that further research should be aimed at improving the international legal regulation of combating transnational economic crime.

Key words: legal mechanism, international cooperation, international legal cooperation, transnational crime, prevention and counteraction, transnational crimes.

У сучасних умовах глобалізації зростає роль співпраці держав у напрямку попередження різних злочинів та протидії злочинності. Особливу категорію злочинів, що представляють в цьому плані практичний інтерес, складають транснаціональні. Для здійснення ефективної скоординованої співпраці країн в цілях запобігання транснаціональній злочинності та протидії транснаціональним злочинними угрупованнями важливо знати основні напрямки діяльності різних держав у цьому напрямку.

Оскільки транснаціональні злочини та організовані злочинні групи відрізняються великою різноманітністю і варіативністю прояву в різних регіонах світу, тому кожна держава повинна визначати для себе стратегічні цілі, завдання та принципи запобігання загрозам національним інтересам з боку транснаціональних злочинних угруповань. Важливо відзначити й надзвичайно високий ступінь організованості при здійсненні транснаціональних злочинів, створення потужної матеріальної бази, фінансові кошти якої розташовуються часто поза країною міжнародних злочинних інтересів, ретельне планування, координацію діяльності багатьох учасників, значна частина яких часто не знає один про одного, прагнення до збільшення і розширення міжнародних злочинних зв'язків тощо.

Сьогодні для формування цілей, завдань, принципів і планування заходів запобігання та протидії транснаціональним злочинам велику роль відіграють політико-правові стратегічні документи, прийняті державними органами більшості країн, що

мають доктринальний і концептуальний характер. Протидія певним формами прояву транснаціональної організованої злочинності неможлива без об'єднання зусиль світової спільноти. Така взаємодія держав соціально обумовлена і має здійснюватися як на регіональному, так і на глобальному рівнях і разом із тим ґрунтуватися на національному законодавстві та міжнародних угодах з урахуванням накопиченого зарубіжного законотворчого досвіду регламентації відповідальності за організовану злочинну діяльність.

Проникнення організованої злочинності за межі національних кордонів, злиття злочинних об'єднань різних країн, створення транснаціональних кримінальних корпорацій полегшується такими основними факторами, як:

1) послаблення зовнішньоекономічної діяльності, прикордонного, митного, податкового контролю;

2) істотна відмінність в економічному, соціальному і культурному розвитку багатьох країн (економічно слабкі держави стають більш уразливі для проникнення організованого криміналу і ведення на їх території злочинного бізнесу);

3) серйозна розбіжність у кримінальному законодавстві та судово-правовій практиці різних держав;

4) проникнення представників організованого кримінального середовища у владні та комерційні структури, формування надійної системи захисту від соціального контролю [4, с. 312–315].

Найбільш розповсюдженими проблемами, що унеможливають протидію та

запобігання транснаціональній злочинності в Україні, є:

1) відсутність закріплення сутності поняття «транснаціональна злочинність» у нормативно-правових актах, що ускладнює його адекватне сприйняття фахівцями-теоретиками та практиками;

2) різноманітність класифікацій транснаціональних злочинів, що ускладнює розробку методологічних підходів до їх розслідування і формування кримінологічної систематизації;

3) недосконалість розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення попередження, виявлення, розкриття і розслідування транснаціональних злочинів;

4) відсутність досвіду боротьби з транснаціональними злочинними угрупованнями у правоохоронних органах України;

5) відсутність професійних фахівців (співробітників) для виконання функціональних обов'язків та роботи такого типу (наприклад, універсальних фахівців у сфері юриспруденції, інформаційних технологій та фінансів для боротьби із транснаціональною кіберзлочинністю);

6) відсутність належної нормативно-правової бази для боротьби із транснаціональною злочинністю із врахування відповідних особливостей;

7) відсутність у Кримінальному Кодексі України переліку діянь, які варто кваліфікувати як «транснаціональну злочинність»;

8) відставання у створенні організованих структур, націлених виключно на запобігання та протидію транснаціональній злочинності;

9) відсутність офіційної статистики, що підтверджувала б факт існування та розвитку транснаціональної злочинності;

10) відсутність виявлення особливостей транснаціональної злочинної діяльності в Україні з метою подальшого визначення напрямків співробітництва вітчизняних правоохоронних органів з правоохоронними органами зарубіжних країн;

11) відсутність окреслення стратегічних завдань держави у напрямку запобігання та протидії транснаціональній злочинності з метою дотримання та охорони конституційних прав та інтересів громадян.

Крім того, необхідно підкреслити «тіньовий» фактор транснаціональної злочин-

ності, який дозволяє приховувати дійсну суть організованих злочинних об'єднань багатьох країн. Злочинні співтовариства тієї чи іншої держави можуть не підозрювати про те, що вони є лише ланкою міжнародної злочинної системи. Це, у свою чергу, суттєво ускладнює діяльність правоохоронних органів різних країн і спеціально створених міжнародних організацій, спрямовану на протидію транснаціональній злочинності.

Правовий механізм міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності – це регламентована внутрішньодержавним та міжнародним законодавством сукупність правових засобів, за допомогою яких держава здійснює правовий вплив у напрямку запобігання та протидії злочинам з транснаціональним компонентом.

Сформована на сучасному етапі практика імплементації положень конвенцій, ратифікованих Україною, не відповідає необхідним вимогам. Роботі державних органів щодо приведення чинного законодавства у відповідність з міжнародними стандартами слід надати системний характер, що враховує положення конвенцій ООН і Ради Європи, і, в тому числі, що вводять кримінальну відповідальність юридичних осіб; регламентують кримінальну юрисдикцію у корупційних справах, конфіскацію та повернення конфіскованих доходів або майна, одержаних злочинним шляхом, в державу, на території якої здійснювалася злочинна діяльність.

Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує й необхідність вдосконалення міжнародного механізму у напрямку протидії та запобігання транснаціональній злочинності, першочерговим кроком при цьому могло б стати створення в рамках ООН міждержавного Міжнародного комітету з моніторингу транснаціональної злочинності, системного аналізу діяльності Інтерполу та Європолу, оцінки ефективності засобів правового впливу, спрямованих на боротьбу з діяльністю транснаціональних злочинних груп. Всі ці заходи повинні сприяти підвищенню ефективності міжнародного співробітництва напрямку протидії та запобігання транснаціональній злочинності.

Варто визначити типові форми міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності:

1) попередження, запобігання та протидія організованим злочинам шляхом проведення спільних оперативно розшукових дій та заходів, виявлення можливих причин та загроз на шляху функціонування та розвитку транснаціональної злочинності;

2) взаємна правова допомога та співпраця у напрямках розслідування, виконання процесуальних дій (огляди, обшуки, експертизи, допити тощо) та судового розгляду кримінальних справ про транснаціональну злочинність;

3) видача злочинців, причетних до транснаціональних злочинів іншим державам або міжнародним органам з метою притягнення до кримінальної відповідальності;

4) передача впроваджень у кримінальних справах з метою кримінального переслідування на підставі клопотань інших держав;

5) передача обвинувачених або засуджених осіб з метою відбування покарання за ініціативи інших держав, громадянами якої вони є або на території якої постійно проживають;

6) обмін досвідом та спільні навчання представників правоохоронних органів різних держав з метою запобігання та протидії транснаціональній злочинності;

7) підготовка спеціальних кадрів, надання відповідних послуг, забезпечення матеріально-технічними ресурсами з метою протидії транснаціональній злочинності.

Механізм запобігання та протидії транснаціональній злочинності в Україні може включати в себе два рівні реалізації: загальнодержавний та спеціально-кримінологічний.

На загальнодержавному рівні можливі такі заходи:

1) гармонізація відносин між різними гілками влади;

2) реформування у сфері соціальної економіки та політики, що підвищить рівень та якість життя населення;

3) урегулювання питань запобігання розвитку тіньового сектору економіки шляхом реформування податкової системи;

4) реалізація заходів, спрямованих на запобігання корупції;

5) удосконалення та спрощення процедур організації та ведення бізнесу, а також заняття підприємницькою діяльністю;

6) удосконалення регуляторної політики держави.

На спеціально-кримінологічному рівні варто реалізувати такі основні заходи:

1) створення обґрунтованого законодавства щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності, що розроблене на основі національних документів стратегічного спрямування;

2) удосконалення системи оперативно-розшукових заходів особливо щодо керівників транснаціональних злочинних угруповань;

3) удосконалення системи оперативно-розшукових заходів щодо організаторів та лідерів транснаціональних злочинних груп та угруповань;

4) забезпечення ефективної роботи системи кримінальної юстиції, використання її аналітичних можливостей, особливо у напрямку збору даних (інформації), яка допомагатиме у розумінні фінансового підґрунтя й рівню проникнення організованих злочинних груп до легальної економіки;

5) удосконалення системи застосування правових норм, що забезпечують захист свідків;

6) удосконалення системи заходів, що ускладнюють вчинення злочинів, зменшують матеріальну привабливість від їх скоєння та підвищують ризик понесення відповідного виду покарання;

7) розробка дієвої системи контролю за витратами посадовців з метою унеможливлення легалізації коштів, отриманих в результаті злочинної діяльності шляхом розробки дієвого законодавства щодо протидії відмиванню «брудних грошей»;

8) можливість використання інформаторів та «підставних» осіб/організацій з метою викриття організованої злочинної діяльності;

9) створення законодавчого підґрунтя для впровадження конфіскації майна осіб, що скоїли злочини, що пов'язані з організованою злочинністю та корупцією.

Напрями вдосконалення правового механізму міжнародного співробітництва

щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності мають ґрунтуватися на різних рівнях кримінологічної політики, які б певною мірою відображали її компонентний склад за відповідними формами реалізації:

1) розробка теоретико-правових засад, що надають змогу науково обґрунтувати, сформулювати та визначити сучасну інтерпретацію змісту та значення транснаціональної злочинності (доктринальний рівень);

2) розробка, прийняття та удосконалення правових засад (у тому числі шляхом реформування або удосконалення законодавчої бази у сфері протидії та запобігання транснаціональній злочинності), спрямованих на реалізацію глобальних задач та цілей антикримінальної політики держави (законодавчо-нормативний рівень);

3) на основі положень Конституції України та чинного законодавства у сфері протидії транснаціональній злочинності, формування системи спеціальних кримінологічних засад, державних документів різних рівнів щодо забезпечення кримінологічної політики у сфері протидії транснаціональній злочинності (спеціально-кримінологічний рівень);

4) створення, реформування та вдосконалення управлінсько-організаційної системи державних органів у напрямку

співпраці, взаємодії та взаємодопомоги з інституціями громадянського суспільства щодо реалізації функцій та завдань кримінологічної політики у сфері протидії та запобігання транснаціональній злочинності (управлінсько-організаційний рівень);

5) реалізація необхідної політики в правоохоронній та правозастосовній (запобіжній) діяльності, а також контроль за її здійсненням та оцінка ефективності її реалізації (запобіжний рівень).

Транснаціональна злочинність сьогодні є однією з найзагрозливіших факторів, що руйнують економіку світу та призводять до бідності населення відповідних країн і провокують розвиток інших видів злочинів. Проте у світі досі не вироблено дієвих стратегічних програм протидії цього загрозливого явища. Отже, дослідження питань протидії транснаціональній злочинності мають бути продовжені, оскільки їх актуальність із плином часу лише зростає. Уважаємо, що подальші дослідження мають бути спрямовані на вдосконалення міжнародно-правового регулювання питань протидії транснаціональній злочинності, а також на можливість для нашої країни зробити свій вагомий внесок у це питання, поліпшивши роботу власних структур, які задіяні в протидії цим видам злочинів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Legan I.M., Bondarenko K.S. Features of the free legal aid system in Ukraine and the European Union countries. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 3(69). С. 148–151.
2. Ануфрієв М.І. Кісілевич-Чорнойван О.М. Міжнародно-правові засади співробітництва у боротьбі з кіберзлочинами. URL: file:///C:/Users/USER/Downloads/Nashp_2017_3_11.pdf.
3. Дідківська Г.В. Кримінологічна характеристика участі України в системі запобігання міжнародної злочинності : монографія / Г.В. Дідківська ; Держ. фіск. служба України, Ун-т держ. фіск. служби України. Вінниця : ТВОРИ, 2019. 355 с.
4. Жаровська Г.П. Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні : дис. докт. юр. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 593 с.
5. Леган І.М. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності : монографія. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 328 с.
6. Леган І.М. Основні напрями та форми міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. *Актуальні проблеми держави і права*. № 90. 2021. С. 89–93.
7. Леган І.М. Сучасний стан та тенденції транснаціональної злочинності в Україні та світі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 378–381.
8. Леган І.М., Тичина В.П. Міжнародні правоохоронні організації: правовий статус та особливості їх функціонування щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. *Підприємництво, господарство і право*. № 6. 2021. С. 216–220.